

SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Spółeczeństwo obywatelskie

Pojęcia:

- społeczeństwo obywatelskie
- pragmatyzm

Cechy społeczeństwa obywatelskiego

Warunki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego = czynniki warunkujące kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego

Formy samoorganizacji społeczeństwa

Obywatelskie nieposłuszeństwo.

Pojęcia:

Spółeczeństwo obywatelskie – zbiorowość ukształtowana dzięki działaniu różnych instytucji życia politycznego, jak wybory powszechne, organizacje polityczne i społeczne oraz kultura polityczna. Dzięki tym instytucjom obywatele mogą świadomie uczestniczyć w życiu publicznym.

Pragmatyzm - *filoz.* jeden z relatywistycznych kierunków teorii poznania (USA, koniec XIX w.), odmiana utylitaryzmu, głosząca, że prawdziwość nie może być rozumiana jako zgodność z rzeczywistością, i że prawdziwe są tylko te myśli, które się sprawdzają przez swe skutki praktyczne.

Cechy społeczeństwa obywatelskiego

- **pluralizm** – na scenie politycznej i społecznej możliwe jest istnienie obok siebie wielu różnych poglądów i reprezentujących je ugrupowań. Funkcjonowanie obok siebie wielu konkurencyjnych organizacji politycznych oraz nieustanny konflikt między nimi to cechy demokracji. Spółeczeństwo obywatelskie akceptuje ten konflikt – można się nie zgadzać z poglądami innych ale nie odmawia się prawa do ich głoszenia.
- **liczne stowarzyszenia obywatelskie** – są to dobrowolne zrzeszenia ludzi skupionych wokół wspólnych poglądów oraz bardziej lub mniej istotnych spraw. Stowarzyszenia są nieodzowne w kształtowaniu się demokracji. Uczą zasad obowiązujących w zrzeszeniach i w społeczeństwie, sposobów jakie stosuje się dla osiągnięcia założonych celów, działania w grupie, podporządkowania własnych, partykularnych dążeń celom grupowym. Dobrowolne stowarzyszenia są organizacjami, w których mogą się kształtować nowe poglądy oraz nowe sposoby zachowań.
- **stowarzyszenia polityczne** – organizacje polityczne ludzi skupionych wokół takich samych poglądów politycznych.
- **aktywizm** – postawa aktywnej działalności członków społeczeństwa w życiu politycznym i w szeroko rozumianym życiu społecznym. Wyrazem aktywizmu jest przystępowanie do stowarzyszeń, fundacji, związków zawodowych czy partii politycznych lub spontaniczne uczestnictwo w różnego rodzaju działaniach społecznych.
- **wysoka frekwencja wyborcza** – zarówno w wyborach prezydenckich jak i parlamentarnych czy samorządowych. Obywatele chcą współdecydować o swoim państwie.
- **krytycyzm** – krytyczne podejście do rzeczywistości. Dokonywanie ocen różnego rodzaju działań, zarówno organów władzy jak i innych organizacji.
- **innowacyjność** (nowe idee, światopoglądy, opinie) – dzięki swobodnej wymianie myśli i nieskrępowanej komunikacji między jednostkami dochodzi do powstawania nowych idei, światopoglądów i opinii. Dzięki ni mogą kształtować się zupełnie nowe sposoby działania. Przyczynia się to do rozwoju społeczeństwa.
- **poczucie współodpowiedzialności za własne państwo i społeczność lokalną**
- **niski poziom korupcji**

Warunki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego = czynniki warunkujące kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego

- **uwarunkowania prawnoustrojowe**, określające, w jakim stopniu samoorganizujące się społeczeństwo będzie mogło wyrażać swoje opinie w formach legalnych i zorganizowanych. Zaliczamy do nich:
  - podstawy prawne zapisane w konstytucji – prawo do swobodnego działania partii politycznych, związków zawodowych, stowarzyszeń, fundacji. Wolność słowa, prasy, druku, stowarzyszania się itp. zapisane w konstytucji.
  - szerokie uprawnienia dla samorządu terytorialnego, który jest podstawą systemu demokratycznego
- **uwarunkowania społeczne i kulturowe** – tradycje demokratyczne mają ogromny wpływ na kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego. Brak tradycji demokratycznych jest powodem istniejącego ciągle podziału między społeczeństwem a sprawującymi władzę MY-ONI (np. w państwach postkomunistycznych). W państwach o dużych tradycjach demokratycznych, np. Szwajcaria, Anglia, USA, społeczeństwo identyfikuje się z państwem. Nie oczekuje, że władza „wszystko załatwi”, obywatele biorą swoje sprawy w swoje ręce i starają się samodzielnie rozwiązywać problemy. W krajach tych jest o wiele więcej organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji, organizacji charytatywnych, które powstają spontanicznie z inicjatywy obywateli. O wiele więcej ludzi należy do organizacji.
- **uwarunkowania psychologiczne** – postawy członków społeczeństwa. By wykształciło się społeczeństwo obywatelskie, jego członków powinny cechować następujące postawy:
  - postawa uczestnictwa – powszechna gotowość do aktywnego uczestniczenia w życiu publicznym (chęć uczestniczenia w wyborach, dążenie do organizowania akcji czy chęć uczestniczenia w nich itp.)
  - postawa współodpowiedzialności – poczucie odpowiedzialności za skutki podejmowanych decyzji i działań
  - umiejętność zawierania kompromisów
  - akceptowanie odmienności innych
  - tolerancja
  - zaufanie do otoczenia

Formy samoorganizacji społeczeństwa

- ❖ **stowarzyszenia** - dobrowolna organizacja społeczna; samorządne, trwałe zrzeszenie o celach niezarobkowych, które samodzielnie określa swoje cele, program działania i strukturę organizacyjną, która skupia członków pracujących społecznie. Stowarzyszenie może uchylać akty wewnętrzne dotyczące swojej działalności.

Rodzaje stowarzyszeń:

Stowarzyszenia rejestrowe	Stowarzyszenia zwykłe
<ul style="list-style-type: none"> ▪ może je utworzyć minimum 15 osób ▪ mają osobowość prawną ▪ mogą prowadzić działalność gospodarczą ▪ mogą przyjmować darowizny i spadki ▪ muszą być zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ może je utworzyć minimum 3 osoby ▪ nie mają osobowości prawnej ▪ nie mogą prowadzić działalności gospodarczej ▪ majątek może pochodzić jedynie ze składek członków stowarzyszenia ▪ są zarejestrowane w rejestrze stowarzyszeń odpowiedniej jednostki administracyjnej (np. w powiatowym rejestrze stowarzyszeń)

Przykłady stowarzyszeń – „Caritas Polska”, Monar, Polski Czerwony Krzyż

- ❖ **fundacje** - organizacja ustanowiona przez założycieli dla realizacji określonych działań np. dla ochrony zdrowia, rozwoju nauki, oświaty. popierania współpracy młodzieżowej z zagranicą,

ochrony środowiska itp. (np. Fundacja „Polsat”, Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży, Fundacja Jolanty Kwaśniewskiej „Porozumienie bez barier”, Fundacja Rozwoju Sztuki Filmowej, Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym, Fundacja „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy)

- ❖ **ruchy społeczne** - zmierzają do przeprowadzenia zmian w danym społeczeństwie lub grupie. Celem ruchów społecznych jest ustanowienie nowego porządku. Ruchy społeczne nie mają charakteru instytucji i brak im silnej organizacji wewnętrznej. Najczęściej rodzą się spontanicznie. (np. ruch antyglobalistów, ruchy ekologiczne, ruch pacyfistyczny, ruch feministyczny)
- ❖ **związki zawodowe** – masowe organizacje pracowników najemnych. Ich celem jest ochrona interesów pracowników, przede wszystkim poprawa warunków pracy i płacy. Tracą na znaczeniu w społeczeństwach, w których państwo zapewnia wiele świadczeń socjalnych. (np. NSZZ Solidarność)
- ❖ **partie polityczne** – organizacje obywateli skupionych wokół pewnego programu i założeń ideologicznych. Powstają one w celu zdobycia władzy lub przynajmniej wywarcia wpływu na rządzenie państwem (np. PIS, PO)

Rola stowarzyszeń w społeczeństwie obywatelskim:

- stowarzyszenia odgrywają często rolę pośrednika między małymi grupami, a państwem czy wielkimi firmami – nawet rolę organizacji lobbystycznych (zabiegających o załatwienie jakiejś sprawy po myśli danej grupy)
- promują wartości – dążą do popularyzacji pewnego poglądu na świat
- są częścią struktury władz lokalnych; wpływają na decyzje jak i zapewniają środki, ludzi i usługi dla wielu lokalnych instytucji i inicjatyw
- wpływają na opinię publiczną i poruszają sprawy często niewygodne lub takie, z którymi nie radzi sobie administracja rządowa. Wpływają na obyczaj i wrażliwość ludzi
- stowarzyszenia ograniczają władzę i biurokrację państwową i samorządową
- stowarzyszenia mogą kontrolować i krytykować działalność instytucji państwowych;
- dzięki stowarzyszeniom obywatele mogą sami uczestniczyć w życiu i funkcjonowaniu państwa, w zakresie który ich najbardziej interesuje

Formy i sposoby działania związków zawodowych

- **negocjacje** z pracodawcą (rokowania)
- **mediacje** - forma pokojowego załatwiania sporów, która polega na tym, że trzecia siła pośredniczy w porozumieniu stronom pozostającym w sporze przez próby formułowania propozycji ugody.
- **arbitraż** - rozstrzygnięcie zaistniałego sporu przez osobę (arbitra, superarbitra) wskazaną przez wszystkich uczestników sporu;
- strajk ostrzegawczy
- **strajk** - strajk może przybrać różną formę: strajk włoski - pracownicy nie porzucają pracy, ale zwalniają tempo, obniżają wydajność i żądają normalnej płacy. Strajk okupacyjny - pracownicy przerywają pracę i pozostają na terenie zakładu. Strajk głodowy - pracownicy (lub ich reprezentacja) powstrzymują się od jedzenia. Strajk czarny - pracę porzucają nawet pracownicy odpowiedzialni za bezpieczne funkcjonowanie zakładów. Strajki mogą obejmować pracowników jednego lub wielu zakładów (strajki grupowe), określonej branży (np. nauczycieli), a także całego kraju (strajki generalne). Strajk może być dziki (żywiłowy) lub zorganizowany (zwykle przez związki zawodowe), legalny lub nielegalny.

Obywatelskie nieposłuszeństwo i jego przykłady

Obywatelskie nieposłuszeństwo – otwarty sprzeciw wobec decyzji rządu lub przepisów prawa w imię wyższych wartości. np. działanie w imię obrony interesów jednostki lub grupy. Dochodzi do niego najczęściej gdy legalne drogi postępowania nie przyniosły oczekiwanego skutku (petycje, listy otwarte, założenie stowarzyszenia itp.). Wówczas grupa może otwarcie sprzeciwić się decyzji rządu lub naruszyć konkretny przepis prawny. Nie można jednak używać przemocy.

Cechy społecznego nieposłuszeństwa :

- musi być podejmowane w imię wyższych wartości
- nie może dotyczyć interesów osobistych
- nie można używać przemocy
- świadoma gotowość do poniesienia kary za nieposłuszeństwo (świadomość poniesienia konsekwencji i zgoda na nie)

Obywatelskie nieposłuszeństwo jest uzasadnione gdy podejmowane jest w imię wyższych wartości: praw człowieka, niepodległość, suwerenność państwa.

Obywatelskie nieposłuszeństwo jest nieuzasadnione gdy:

- dotyczy interesów osobistych
- uchylamy się od płacenia podatków = to zawsze jest przestępstwo

Przykłady obywatelskiego nieposłuszeństwa:

Henry David Thoreau (1817 – 1862)		Obywatel USA. Odmówił zapłacenia 1 \$ podatku na wojnę z Meksykiem, protestując przeciw niewolnictwu, szykanowaniu Indian w Stanach Zjednoczonych i przeciw amerykańskiej inwazji na Meksyk . Za swoją postawę został ukarany więzieniem.
Mahatma Ghandi (1869 – 1948)		Metody walki o niepodległość Indii ograniczał do demonstracji, pochodów, odmowy posłuszeństwa władzom, np. w sprawie płacenia podatków, wykonywania zarządzeń, podejmowania pracy w instytucjach państwowych, głosowania w wyborach, czy bojkotu państwowych instytucji, nawoływał do nie oddawania honorów brytyjskim tytułom i symbolom.
Martin Luter King (1929 – 1968)		Walczył o równouprawnienie czarnoskórych mieszkańców USA . Stworzył filozofię wywierania nacisku zgodną z zasadami nie stosowania przemocy, poprzez takie środki jak bojkot czy strajk okupacyjny, zajmowanie miejsc przeznaczonych dla białych (tzw. sit-ins) i marsze. Wezwał do bojkotu przez Afroamerykanów transportu publicznego w miejscowości Montgomery, w którym obowiązywały zasady segregacji rasowej. Bojkot ten trwał prawie rok. Wzywał studentów Afroamerykanów do zajmowania w lokalach miejsc zarezerwowanych dla białych . organizował rajdy wolności i marsze, np. marsz na Waszyngton, w których wzywał do nadania Afroamerykanom praw politycznych (walczył o prawo głosu i zniesienie segregacji rasowej)